

Dingusio miesto fotoarheologija

Nežinia kodėl, bet vis daugiau tapytojų, skulptorių, grafikų susidomi fotografija. Vienas tokių menininkų, padėjusių į šalį teptuką ir stvėrusių į rankas fotoaparata, - Gediminas Pranckūnas. Tai jau antra jo fotografijų paroda.

Jeį prisiminsime pirmąją, kurioje autorius visų dėmesiu pateikė niekieno ankščiau nepastebėtų vėliavų laikiklių nuotraukas, nenustebsime antroje pamatę seriją fotografijų, kur užfiksuotos vandens kolonėlės. Niekam neįdomūs, nedailūs, laiko nualinti kasdieniai daiktai Žiūrovo akyse vėl tampa senojo Vilniaus metafora.

Parodos pavadinimas nenusako jokios temos ir nenurodo gilesnių idėjinių klodų, tik nubrėžia raiškos priemonių kontūrus. Galbūt buvo galima sugalvoti geresnį. Pasak autoriaus, vandens kolonėlės jam buvo įdomios vizualiai, pirmiausia dėl savo formos, geležies ir mūro santykio, kuriam pavaizduoti idealiai tiko nespaltvota fotografija. Ir iš tiesų, žiūrint į šleivas, apsilupinęsias kolonėles, į po jomis per suskeldėjusio betono pluta gurgančio vandens upelius, galima patirti estetinį pasitenkinimą.

Pranckūnas atidus kompozicijos principams, mėgsta netikėtus, charakteringus rakursus, svarbų vaidmenį skiria šešėliuotumui. Nepalieka vietos jokiam atsitiktinumui, kurį taip mėgsta jaunosios kartos fotografai. Juostinio fotoaparato mygtuko spustelėjimas visada apgalvotas. Motyvais Pranckūno fotografijos artimiausios Vytauto Balčyčio vaizdams, jis irgi atiduoda duoklę urbanistiniam peizažui ir jo elementams. Galima būtų pasakyti, kad kiekviena Pranckūno nuotrauka yra kompoziciškai tobulai suręsta ir tuo primena tapybos darbą.

Tačiau man įdomesnis ne formalusis Pranckūno vandens kolonėlių aspektas, o tas kitas, užkulisinis. Kodėl vandens kolonėlės ir kodėl jos nusipelnė tiek menininko dėmesio? Čia bus sunku išvengti pasigraudenimų, kad laikas nenumaldomai bėga, palikdamas nykimo žymes. Jų yra ant kiekvieno mūsų daikto, miesto, mūsų pačių. Išnykimas dažniausiai būna naujybės pradžia - štai kodėl Šnipiškėse šiandien vietoje senų trobų pūpo stikliniai dangoraižiai. Daugelis dabartinių vilniečių (nors vilnietiškas vertas atskiros temos) prisimena ir žino tik tą naująjį, reprezentacinį, gražiai papudruotą sostinės veidą. Aš irgi jau nepažįstu senojo, dingusio Vilniaus. Žinau, kad jis buvo ne toks spalvingas, veikiau pilkas ir skurdesnis nei dabar. Numanau, kad senamiestis buvo nekomercializuotas ir nesuturistintas, jame dar buvo galima aptikti usnį ar dilgėlę.

Tokį senąjį Vilnių mena Pranckūnas, todėl (turbūt sentimentų apniktas) ir vaikšto su fotoaparatu ten, kur dar išlikę keli jo fragmentai - naujojo miesto vizijos „spuogai“. Tai Žvėrynas, Paplauja, Užupis, Rasos, Tuskulėnai, dabar jau atsidūrę beveik miesto centre ir baigiantys išnykti. Tuose rajonuose yra žmonių, gyvenančių mediniuose namuose be patogumų, ugnį kūrenančių malkomis, vandenį semiančių iš vandens kolonėlių. Sakytum, laikas čia sustojęs. Tačiau gyventojai dingusiame mieste dažnai keičiasi, veržiasi į naująjį. Namai padeginėjami dėl brangios žemės. Naujasis miestas pamažu ryja senąjį kaip Saturnas savo vaikus.

Galvodama apie visa tai, prisimenu R.M. Rilke's samprotavimus apie daiktus. Anot jo, daiktai gyvena savo atskirus gyvenimus: gimsta, tarnauja, sensta, ir kartu yra žmogaus prisiminimų laidininkai. Jie tarnauja ne tik atlikdami savo funkciją, dėl kurios yra sukurti, bet ir kaip tarpininkai. Per daiktus žmogui apreiškiami patį būtis. (Ar mes tikri, kad žinome, ką daiktai veikia mums nusigręžus?). Galbūt Pranckūno vandens kolonėlės žino daugiau negu iš jų vandens įsipilti ateinantis žmogus.

Verta atkreipti dėmesį ir į vandens simboliką, už kurios tįsta ilgiausias kultūrinis šleifas. Vanduo visais laikais, visose kultūrose buvo suvokiamas kaip brangi dovana, išlikimo sąlyga, miestus be vandens apleisdavo gyventojai. Todėl kolonėlės, prie kurių žmonės „bambaliais“ nešini ateina vandens, įgauna gyvybės šaltinio prasmę. Be to, šiuo gyvybės šaltiniu naudojasi keli namai, todėl prie vandens kolonėlių galbūt vyksta svarbūs susitikimai, pokalbiai. Jos yra įvairių įvykių ašis ir ilgaamžės liudininkės.

Rinkdamas dingusio senojo Vilniaus nuoplaišas, užsiimdamas keista veikla, kurią vadinu fotoarheologija, Pranckūnas su sakralia pagarba tarsi kalbina daiktus ir įplieskia egzistencines kibirkštis Žiūrovų sąmonėje. Jo nuotraukos, nors nestebina masteliais, konceptuali turiniu ir pateikimu, atstovauja tradicinei fotografijai, vis dėlto yra paveikios savo paprastumu. Atėjus pavasariui, kismo ir virsmo metui, ir man knietį aplankyti dingusį Vilnių (kol dar visai neišnyko).

Jolanta Marcišauskytė

© "7 meno dienos". Visos teisės saugomos.

